

Alice in a World of Wonderlands: The Translations of Lewis Carroll's Masterpiece

Book Review – Translation into English, followed by the original in Hebrew

Abstract

Her name was Alisa, Anna and Elsa; her cat turned into a wolf and her wine into cold grapefruit juice. A three-volume work now reviews all 174 attempts to translate the virtuoso work that is *The Adventures of Alice in Wonderland*.

Adina Bar-El

Alice in a World of Wonderlands: The translations of Lewis Carroll's Masterpiece Jon A. Lindseth, Alan Tannenbaum (eds.) Oak Knoll Press, 3 volumes; 837 pp., 787 pp., 1011 pp.

Vladimir Nabokov, who translated *The Adventures of Alice in Wonderland* into Russian in 1923, chose to name his protagonist Anna. He probably did so to avoid any association with Princess Alix von Hesse, who changed her name to Alexandra Feodorovna after her marriage to the last Russian Czar, Nikolai II. At least that is the claim made in one of the three thick volumes recently published by the Lewis Carroll Society of North America – a massive enterprise summarizing all the translations of done in the past 150 years since Lewis Carroll's book was first published in England.

Alice was one of the three daughters of the Reverend Henry Liddell, Dean of Christchurch College, Oxford. She and her sisters were the first to hear the story from a friend of the family, mathematician Charles Lutwidge Dodgson (1832-1898), who was also an amateur photographer and who chose to write under the pen-name of Lewis Carroll. First published in 1865, the book tells the story of Alice, who chases after the White Rabbit, falls down a rabbit hole and ends up in Wonderland. While there, she often changes in size, she meets talking animals and fantastical creatures, such as the card Queen of Hearts, who is ready to cut off the head of almost everyone she meets. Alice attends the Mad Hatter's tea party and has many other strange adventures.

There have been many interpretations of the book. It has covert ironic criticism of Queen Victoria, and, of course, it describes the adolescence of a girl wondering about her identity and asking "who am I?"; there is also a window into the subconscious and dreams, and even drug-induced hallucinations. The author, a lecturer in mathematics, was trying neither to teach nor to preach; he just took a 'leave of absence' from logic and chose to deal in nonsense. Nevertheless, the book does convey certain messages. For example, Alice asks the Cheshire cat: "Would you tell me, please, which way I ought to go from here?" The Cheshire cat replies: "That depends a good deal on where you want to get to." Alice says: "I don't much care where", to which the Cheshire cat replies: "Then it doesn't matter which way you go." Alice adds: "So long as I get somewhere." The Cheshire Cat: "Oh, you're sure to do that, if only you walk long enough."

Carroll surely had no idea that his story would be told for so many years in China, Japan, India, South Africa and everywhere else. In almost every country, children and adults alike can read the story in their own language, with relevant minor cultural adaptations. So, for example, a young Japanese child can learn about the life of young English girl in the 19th century, but an expression that might be considered rude for a child to say to an adult (even if he is a Mad Hatter) has been omitted from the translation.

The book has been translated into 174 languages and dialects, for example, 9 different dialects of Scottish; Maori in New Zealand and Aborigine in Australia; 5 Pacific languages; 9 vernaculars of the Indian subcontinent; 8 African languages including Zulu, Creole and Swahili; Esperanto and 3 Jewish languages: Hebrew, Yiddish and Ladino. There is a huge number of editions. For example, in China 462 editions were published between 1922 and 2013. The first volume of the three of this book contains 188 articles by scholars and translators from around the world. Each article gives an overview of the history of publications of the book in one of the languages and evaluates how loyal the translation is to the original and explains the changes made.

Baya, Paya and Raya

Of course, it is not easy to translate Carroll, who included nonsense poems, saying, expressions and puns with such great virtuosity. The second volume deals very interestingly with these challenges: back translation into English from all languages, of eight pages from the chapter on the Mad Tea Party. These are accompanied by comments by the translators and scholars about their deliberations and dilemmas while translating. Even those who tried to remain extremely loyal to the original – as most translators declare they do – they had to find virtuoso substitutes for each play on words, and sometimes they had to yield to the traditions and values of their readership.

The poem "Twinkle, twinkle little bat" is a parody of a children's nursery song "Twinkle, twinkle little star" by Jane Taylor. Some translators gave a direct translation, while others wrote an entirely new nonsense poem based on motifs from their own culture. In the 1869 translation into French, a French lullaby was used because it was set to the same Mozart variation that was used for "Twinkle, twinkle little star" in England. In the Irish translation of 1922, the topic of this nonsense poem was the search for a one-horned cow, while in Nabokov's translation into Russian the poem is a parody taken from student life in St. Petersburg – about drinking vodka out of large glasses, which in the nonsense poem turns into drinking a drop or two of rainwater.

Most translations retain the original name of Alice, or Alissa, with necessary modifications, for example, Elsa in Norwegian, or Alinka and Ala in Polish. In Greek Alice is called Alike, and in one of the Irish translations her name is Eiblíís. The Mad Hatter is also sometimes given a different name. In the Irish he becomes the "man on the moon" in accordance with local folklore. In the Estonian version he becomes the "odd person", a common expression in Estonia.

At the Mad Tea Party, the dormouse tells the guests the story of three sisters who lived in a well. In the English original they were called Elsie, Lacie and Tillie, and in the Hungarian translation – Ela, Mela and Bela. In one of the Russian translations it was Masha, Pasha and Dasha. In the 1924 translation into Hebrew it was Baya, Paya and Raya.

There are changes that adapt the text to the customs of the local audience. At the tea party, for example, Alice is offered some wine - an offer that is hard not to refuse in Muslim tradition. Thus, in the Urdu translation published in Pakistan she is offered cold grapefruit juice instead, and in the Arabic version published in Egypt she is offered lemonade. A translator into Brazilian Portuguese censored Alice's words when she takes a bottle labeled "Drink Me" and remembers irresponsible children can be hurt by drinking forbidden poison. In the Brazilian version she recalls her mother's advice. The translator goes even further and warns children that anyone taking that kind of drink will die a terrible death.

In Latvia, the Cheshire cat becomes the October fox, because foxes are common in Latvian folktales. Likewise, the mouse that Alice thought arrived in England with William the Conqueror arrived with Napoleon in the Latvian version. In the Indonesian illustrations, Alice wears a typical sarong and blouse and the background depicts rice paddies, mountains and palm trees.

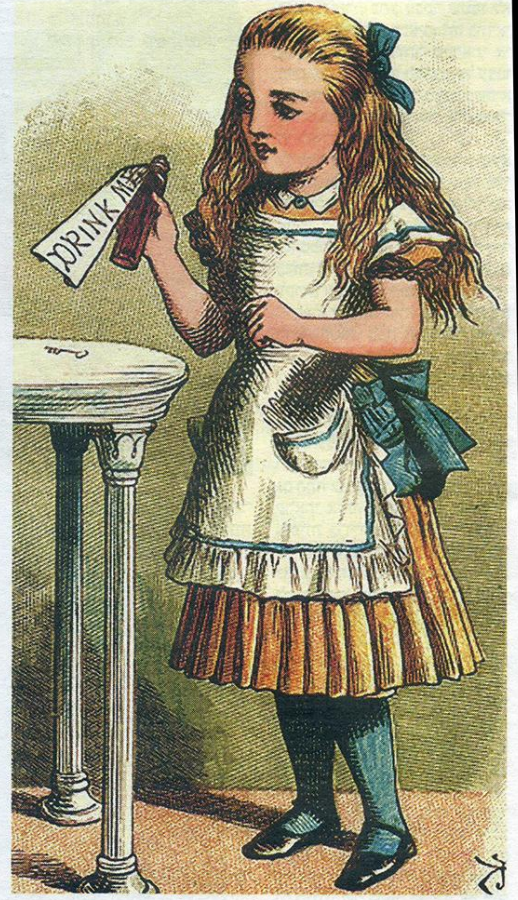
A well-to-do English girl

The first Hebrew translator of Alice was L. Siman (Arie Semitzky), whose translation was published by Omanut in Frankfurt in 1924. In this translation, Alice is a little girl called Aliza, and her whole world is Jewish. After her strange spurt of growth, Aliza promises to send her far-away feet a New Year's gift (not a Christmas gift) of a pair of sandals. Siman used Jewish sources and the Mad Hatter's nonsense poem "Twinkle, twinkle" and the Duchess's lullaby retained the rhyme and meter of the originals but contained phrases based on prayers, the Passover Hagaddah, the Bible etc. The poem about the baking lobster turns into one about fish being fried with spices. The caterpillar seated atop the huge mushroom is called Gimzi. When he asks Alice to recite a poem it becomes a nonsense version of one of the traditional Passover songs.

Aharon Amir's translation from 1951 published by Machbarot Lesifrut is extremely close to the original. This was followed by Uriel Ofek's translation (1987, also Machbarot Lesifrut). Worthy of note is Rina Litvin's translation published in 1997 published by Hakibbutz Hame'uchad and Siman Kri'ah, containing Hebrew translations of comments from Martin Gardner in his book *The Annotated Alice*. This version is the closest to the original, but even here there were some necessary changes. For example, in Litvin's version, the three sisters lived in a well filled with cream, alluding to the local expression "a cream girl" (meaning someone well-off and possibly spoiled), whereas in the original the well is full of treacle.

The latest translation into Hebrew from 2012 was done by Atara Ofek, Uriel Ofek's daughter, who thus closed a family circle. Over the years there have been many partial translations and adaptations into Hebrew, and these can be found in anthologies and books for readers of different ages. The third volume of the book under review contains nine pages filled with bibliographic details of Alice in Hebrew.

Could Lewis Carroll have anticipated this flood of translations? Perhaps - because as soon as the book was published he himself approached someone to translate it into French. Nevertheless, even an author as ambitious as he was could not have imagined that his book would even be published in shorthand and used as a practice tool for teaching shorthand in a most amusing and interesting way!

אליס בארץ הפלאות, איור של ג'ון טניל. בברזיל זה סם אסור

יש בו ביקורת אירונית מוסווית על המלכה ויקטוריה, וכמוכן הוא מתאר את התבוננותה של נערה, שתוהה על הוהתה ושואלת "מי אני"; יש בו גם חלון אל התת-מודע והחלומות, ואפי' לו היות סמים. המחבר, מרצה למתי-מטיקה, לא ניסה להיות דידקטי ולא להטיף מוסר, והוא לקח לעצמו חופש מן ההיגיון ופנה לאיגיון, נונסנס. ואף על פי כן אפשר למצוא מסרים שר-נים בספר. למשל: אליס שואלת את חתול הצ'שיר באיזו דרך ללכת; הוא מייעץ לה להחליט תחילה לאן היא רוצה להגיע. היא משיבה שאין זה

שעלול להתפרש כהתחצפות של ילד כלפי מבוגר (ואפילו אם הוא כובען מטורף) הוצא מהתרגום. הספר התורגם ל-174 שפות ודיאלקטים. למשל: לתשעה דיאלקטים שונים של השפה הס'קוטית, לשפה המאורית בניו זילנד, לאבוריאנית באוסטרליה, לחמש השפות של הפסיפיק, לתשע שפות המדוברות בתת היבשת ההודית, לשמונה שפות באפריקה, כינייהן שפת הוולו, קריאולית וסוהילית; לאספרנטו ולשלוש שפות יהודיות: עברית, יידיש ולידני. מספר המהדורות עצום. לדוגמה: בסין יצאו לאור 462 מהדורות של הספר מ-1922 ועד אוגוסט 2013. בכרך הראשון מתוך השלושה כוללים 188 מאמרים של חוקרים ומתרגמים בחיבי העולם. כל מאמר סוקר את ההיסטוריה של פרסומי הספר באחת השפות, מעריך את מידת הנאמנות של התרגום למקור ומסביר את השינויים והעיוותים.

בעיה, פעיה ורעיה

לא קל כמובן לתרגם את קרול, ששיבץ בוויטואויות שירי גונס'נס, פתגמים, ביטויים ומשחקי מלים. בכרך השני דרך מעניינת, המעי'דה על ההתמודדות עם האתגר. תר'גום חוזר לאנגלית של שמונה עמודים מתוך הפרק השביעי של "מסיבת התה המשוגעת" מכל השפות, ויש בו הערות של מתרגמים וחוקרים לש'קוליהם בעת התרגום. גם אליה שניס' להישאר נאמנים ביותר למקור – ועל כך מצהירים רוב המתרגמים – היו חייבים לנסות למצוא תחליפים וירטואוזיים למשחקי המלים ולדר' המשמעות, ולעיתים להיכנע למסורת ולערכים של קוראיהם.

השיר "טווינקל, טווינקל, ליטל בָּט" (קרול ל', קרוק, עטלף קטן), למ' של, הוא פרודיה של קרול על השיר הנודע באנגליה "קרול ל', קרוק, כר' כב ועיר" מאת ג'יין טיילה'יש שת' רגמוהו כלשונן, ויש שכתבו שיר נונסנס חדש, המתבסס על שיר או על מוטיבים מתרבותם. בתרגום לצ'רפתי מ-1869 נעשה שימוש בשיר ערש צרפתי שמוצרט כתב לו את אחת ההוריאציות המוזיקליות, מפני שבאותה מנגינה השתמשו האנגלים ל"טווינקל, טווינקל". בתרגום אירי שנעשה ב-1922, הנושא של שיר הנונסנס הוא חיפוש אחר פרה בעלת קרן אתה. ואילו בתרגומו של בנקובק

לרוסית מופיע שיר פארודי, שמקר'רו בהוי סטונטנים בסנט פטרבורג. בשיר הסטונטנים מדובר בשתיית ודקה מתוך כוסות גדולות, ובשיר הנונסנס מדובר על שתיית טיפה או שתיים של מי גשם. רוב התרגומים שומרים על השם המקורי, "אליס" או "אליסה", בש'י נויים מתבקשים. למשל: "אֶלֶוֶה" בנורווגית, או "אלינקה" ר"אלה" בפר'נית. ביוונית נקראת אליס "אליקי", ובאחד התרגומים האיריים שמה הוא "איבליס". גם הכובען זוכה לעתים בשם שונה. בתרגום אירי הוא נהפך ל"איש על הירח", בעקבות הפולק'לור המקומי. ואילו בתרגום אסטוני הוא נקרא "האדם המור", ביטוי רווח באסטוניה.

במסכת התה המטרופת מספר הנמנמן לנוכחים סיפור על שלוש אחיות שחיות בבור. במקור האב'גלי הן נקראו אֶלס, לְייסי וטילי, ובתרגום הונגרי – אֶלֶה, מְלֶה וצְלֶה. באחד התרגומים הרוסיים היו שמותיהן מְשֶה, מְשֶה וקְשֶה. בתרגום לעברית מ-1924 הן נקראו כְּעִה, פְּעִה ורְעִה.

יש שינויים שמסגלים את הט'קסט למנהגים של קהל הקוראים המזמן במסכת התה, למשל, מציע הנמנמן אליס: "קחי קצת יין" – הצעה שקשה לא לטרוכ לה במסורת מוסלמית. בתרגום לשפת אורדו, שראה אור בפקיסטאן, הנמנמן מציע לה משקה קר מאשכוליות. ובתרגום לערבית שיצא לאור במצרים הוצעה אליס כוס לימונדה. מתרגם לפור'טוגלית בריוילאית צינור את דבריה של אליס, שמוצאת את הבקבוק ועליו המלים "שתי אותי" ונוכרת בילדים לא אחראים שנפגעו עקב שתיית סם אסור. בתרגום הבריוילאי היא נוכרת בעצת אמה. המתרגם מגדיל לעשות ומוהיר את הילדים שמי ששותה משקה כזה ימות מוות נורא.

בלטביה נהפך חתול הצ'שיר לשועל אוקטובר, כי השועל נפוץ בסיפורי עם לטביים. העכבר, שבמ' קור האנגלי שחבה אליס שהוא הגיע לאנגליה עם ויליאם הכובש, הגיע עם נפוליאון בנוסח הלטיבי. באיורים האינדונזיים נראית אליסה לבושה בסארונג ובחולצה אופיינית, והרקע הוא של שדות אורז, הרים ועצי דקל.

ילדת שמנת אנגלית

המתרגם הראשון של אליס לע'ברית היה ל' סִימֶן (אריה סמיט'צקי), ותרגומו יצא לאור בהוצאת אמנות בפרנקפורט ב-1924. בתר'גום זהו אליס היא ילדה ושמה עלי', וכל עולמה יהודי. לאחר צמיחתה

המורה מבטיחה ע' חוקת לשלוח לו' השנה (ולא לחג ה' סימן השמש במ' ושיר הנונסנס של טווינקל' נהפך בו' בין קודש לחול' ויכול...". הדוכסית באכוריות ובאלימ' לו שיר ערש: "ת' עומד גדי לבן וצ' תתעשר כר'! השי' תבשל נהפך לשיר' אותה עם תבלינים לים: "החמאה מרא' קה!, בוא, לדנה ק' הנה היא רועדת ו' מי יאכלני ואג' חל כסיפור שיושב' נקית, נקרא גְמֹן. מעליסה לדקיס' סה: "אחד מי יודע' איר ילך שעון, מי' שכח? שניים מי' יודע? מדוע בשני' רק הורעם?" תרגומו של א' מ-1951, בהוצאת' נאמן למיד למקור' גמנו של אוריאל' הוא במחברות לס' תרגומה של רנה ל' ב-1997 בהוצאת' וסימן קריאה. ספ' מתורגמות לעבר' נר מספרו Alice's זה הנוסח הנאמן' גם בו יש שינויים' בנוסח של ליווי' בבור מלא כשמנ' "ילדת שמנת", בע' הבור היה מלא בך' התרגום הא' מ-2012, נעשה ע' בתו של אוריאל' גל משפחתי. ברב' בה מאוד תרגומים' לעברית, והם מ' ובספרים לגילים' שי של הספר בה' קרול בצפון אמר' דים מלאים בפר' של אליס בעצרה' האם לואיס' לצפות את מב' של הספר פנה' רפתי בבקשה' אפילו יוצר אמנ' העלה בדעתו ש' לו בקצרות, ויל' הקצרות בדרך' ומעניינת ממנה.

ילדים ונוער

קראו לה עליסה, אנה ואלזה; החתול שלה נהפך לשועל והיין – למיץ אשכוליות קר. שלושה כרכים סוקרים עכשיו את כל 174 הניסיונות לתרגם יצירה וירטואוית כמו "הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" עדינה בראל

Alice in a World of Wonderlands: The Translations of Lewis Carroll's Masterpiece

Jon A. Lindseth, Alan Tannenbaum (eds.). Oak Knoll Press, 3 Volumes: 837 pp., 787 pp., 1011 pp.

לדימיר בנוקוב, שתירגם לר' סית ב-1923 את "הרפתקאות אליס בארץ הפלאות", חחר לקרוא לגיבורה הראשית "אנה". הוא עשה זאת כנראה כדי להימנע מקישור לנסיכה אליקס פון הסה, ששינתה את שמה לאלכסנדרה פיודורובנה אחרי נישואיה לצאר הרוסי האחרון ניקולאי השני. כך לפחות נטען באחד משלושה כרכים עבי כרס שהוציאה לאור אגודת חובבי לואיס קרול בצפון אמריקה – מפעל ענק, המסכם את כל הת' רגומים שנעשו בעולם ב-150 הש' נים שעברו מאז יצא לאור ספרו של לואיס קרול באנגליה. אליס עצמה היתה אחת משלוש בנותיו של הכומר הנרי ליטל, די' קן כרייסט צ'ריץ בקולג' באוקספורד. היא ואחותיה זכו לשמוע לראשונה את הסיפור מפ' ידד המשפחה, המ' תמטיקאי צ'רלס לוטווידג' דודג'סון (1832-1898), שהיה גם צלם חובב, ובחר בשם העט "לואיס קרול". הסי' פר יצא לאור לראשונה ב-1865 ומ' גולל את סיפוריה של אליס, שרצה אחרי ארנב לבן, נופלת במאורתו ומ' גיעה לארץ פלאות. שם היא משנה לעתים את גודל גופה, פוגשת בעלי חיים מדברים ויצורים מוזרים, נגון מלכת הקלפים שמוכנה לערוף את הראש של כמעט כל מי שנקרה בד' רכה. אליס משתפת במסיבת תה מטרופת עם כובען משוגע ובעוד הר' פתקאות שונות ומשונות. פרשנויות רבות נכתבו על הספר.